УДК 911.3:338.48:332.1(477.83-21)

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОЗІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Любов Котик
Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

Актуальність дослідження зумовлена потребою активізації місцевого розвитку територіальних громад України в умовах трансформаційної економіки та викликів повномасштабної війни. Означено, що для тилових територій місцевий розвиток є складовою загальнонаціональної економічної безпеки. Козівська територіальна громада (ТГ) Львівської області визначена як приклад території з вагомим потенціалом розвитку на основі рекреаційних ресурсів. Проаналізовано суспільно-географічні аспекти розвитку громади та її рекреаційний потенціал. Означено, що природно-ресурсний потенціал Козівської ТГ представлений ландшафтними, кліматичними, лісовими, водними та бальнеологічними ресурсами. Наголошено на вагомій ролі історико-культурних рекреаційних ресурсів у розвитку території. Обґрунтовано, що рекреаційний потенціал громади є значним і може стати основою сталого місцевого розвитку за умови ефективного управління та підтримки підприємництва.

Ключові слова: територіальна громада, Козівська територіальна громада, спроможність, місцевий розвиток, рекреаційний потенціал, туризм, економічна адаптація.

THE RECREATIONAL POTENTIAL OF THE KOZIVSKA TERRITORIAL HROMADA IN THE LVIV OBLAST AS A FACTOR IN LOCAL DEVELOPMENT

Liubov Kotyk
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

The relevance of this study stems from the need to boost local development in Ukraine's territorial communities amidst a transitional economy and the challenges posed by full-scale war. It has been established that, for hinterland areas, local development is a component of national economic security. The Kozivska territorial community in Lviv Oblast has been identified as an example of a territory with significant development potential based on recreational resources. The socio-geographical aspects of the community's development and its recreational potential have been analysed. It is noted that the natural resource potential of the Kozivska territorial hromada is represented by landscape, climatic, forest, water and balneological resources. The significant role of historical and cultural recreational resources in the development of the territory is emphasised. It is argued that the hromades recreational potential is considerable and could form the basis for sustainable local development, provided there is effective management and support for entrepreneurship.

Keywords: territorial hromada, Kozivska territorial hromada, capability, local development, recreational potential, tourism, economic adaptation.

Актуальність дослідження. Однією з проблем економічного розвитку України в умовах затяжної трансформації господарського комплексу держави, загострених викликами тривалої повномасштабної російсько-української війни, є активізація місцевого розвитку та формування на низовому адміністративному рівні нових центрів соціально-економічної діяльності. Особливо гостро проблема постала після завершення першого етапу адміністративно-територіальної реформи (2020), формування спроможних територіальних громад та напрацювання стратегій їхнього соціально-економічного розвитку. Повномасштабна війна посилила гостроту проблеми економічної спроможності територіальних громад, їхньої безпекової і соціально-економічної стійкості, а також гнучкості до адаптації діяльності в умовах глобальної невизначеності і непевності функціонування. Для тилових територіальних громад України активізація місцевого розвитку є стратегічно важливою оскільки пов'язана з формуванням економічної безпеки держави, загалом, і далеко виходить за масштаби лише місцевого економічного розвитку, зокрема. Однією з тилових громад, яка має значний потенціал місцевого розвитку, гнучко адаптується до безпекових і соціально-економічних викликів сьогодення є карпатська Козівська

територіальна громада Львівської області функціонування якої пов'язано з залученням в економіку рекреаційного потенціалу території.

Мета дослідження. Проаналізувати рекреаційний потенціал Козівської територіальної громади Львівської області та його можливості залучення для місцевого розвитку; означити перспективні центри розвитку громади та їхню спеціалізацію.

Аналіз досліджень і публікацій. Економічні і суспільно-географічні дослідження новостворених ТГ України розкривають проблематику їхньої спроможності і перспектив місцевого розвитку, зосереджують увагу на аналізі методики розрахунку спроможності громади [21]. М. Барановський (2023) запропонував підхід до відбору показників оцінки спроможності ТГ, який базується на використанні економетричних методів і порівняльної статистики; виділив дев'ять типів ТГ в Україні; обґрунтував доцільність застосування встановленої просторової диференціації ТГ для модернізації регіональної та податкової політики [2]. І. Рудакевич (2023) детально проаналізував фінансову спроможність ТГ Тернопільської області, в т. ч. з акцентом на потенціал розвитку території [18]; M. Vlakh et al. (2023) дослідили спроможність новостворених адміністративних районів Львівської області [24], просторову диференціацію Стрийського району Львівської області, до якого входить досліджувана Козівська ТГ [6]; І. Ванда, Л. Котик виявили просторові аспекти розселення ВПО у ТГ Львівської області та їхній вплив на розвиток громад [5]. Наукові розвідки І. Ванди (2023) розкривають виклики місцевого розвитку ТГ Яворівського району Львівської області [4]. Л. Котик (2023, 2024) проаналізувала суспільно-географічні аспекти розвитку, виклики і пріоритети функціонування (туризм) Козівської ТГ Львівської області [13–15], адаптацію громади до функціонування в умовах воєнного стану [12]. Міжнародне наукове дослідження «Cross-border resilience of critical transport infrastructure in Ukraine and impact on the economy and society» (2024) присвячено пріоритетам і викликам поствоєнної відбудови України, загалом, та функціонуванню ТГ, зокрема, через призму транскордоння та стійкості критичної транспортної інфраструктури [22].

Нормативні напрацювання з активізації місцевого розвитку Козівської ТГ через призму рішень сесій Козівської ТГ представлені на офіційному сайті ТГ [10], детально розкриті у «Програма місцевого економічного розвитку на 2022–2027 рр.» [11].

Результати дослідження. Козівська ТГ розміщена на крайньому півдні Львівської області, за адміністративним підпорядкуванням входить до складу Стрийського району, за природо-географічним розташуванням – локалізована в Сколівських Бескидах [11, 16]. Вона межує з Сколівською і Славською ТГ Стрийського району, Боринською ТГ Самбірського району, Східницькою ТГ Дрогобицького району Львівської області та Воловецькою і Нижньоворітською ТГ Мукачівського району Закарпатської області (рис. 1).

Стратегічною особливістю громади є проходження через її територію автомобільного шляху міжнародного значення М 06, який формує транспортно-географічний потенціал громади, сприяє розвитку приватного підприємництва, особливо у сегменті туризму і рекреації [13, 14].

У системі громад Львівської області, Козівська ТГ – це карпатська, сільська, сколівсько-бескидівська ТГ. Найвища точка ТГ – г. Парашка (1 268 м), абсолютні висоти громади над рівнем моря – від 600 до 1 200 м. Головні гідрографічні об'єкти: р. Велика Річка на якій розташований водоспад Гуркало, р. Кам'янка з однойменним водоспадом на ній. Частина земель ТГ входить до складу національного парку «Сколівські Бескиди», що накладає обмеження на їхнє залучення в активну господарську діяльність і потребує врахування при напрацюванні проєктів стратегічного розвитку громади [15].

У демогеографічному аспекті Козівська ТГ входить до когорти малолюдних громад Стрийського району – 11,33 тис. осіб (2022) [9]; для громади характерні процеси депопуляції і старіння населення; міграційний приріст від'ємний, його не в змозі компенсувати внутрішньо переміщені особи, яких на території Козівської ТГ локалізовано 0,25 тис. осіб (2025) [9, 15]. Щільність населення Козівської ТГ 26 осіб/км^2, що є найнижчим показником з-поміж громад Стрийського району і в 3,2 рази менше від районного показника – 84,8 осіб/км^2 [15]. ТГ сформована сільськими населеними пунктами. За людністю з 24 сіл Козівської ТГ одне поселення (с. Плав'я) входять до групи великих сіл, вісім поселень – до середніх, 15 – до малих (рис. 2).

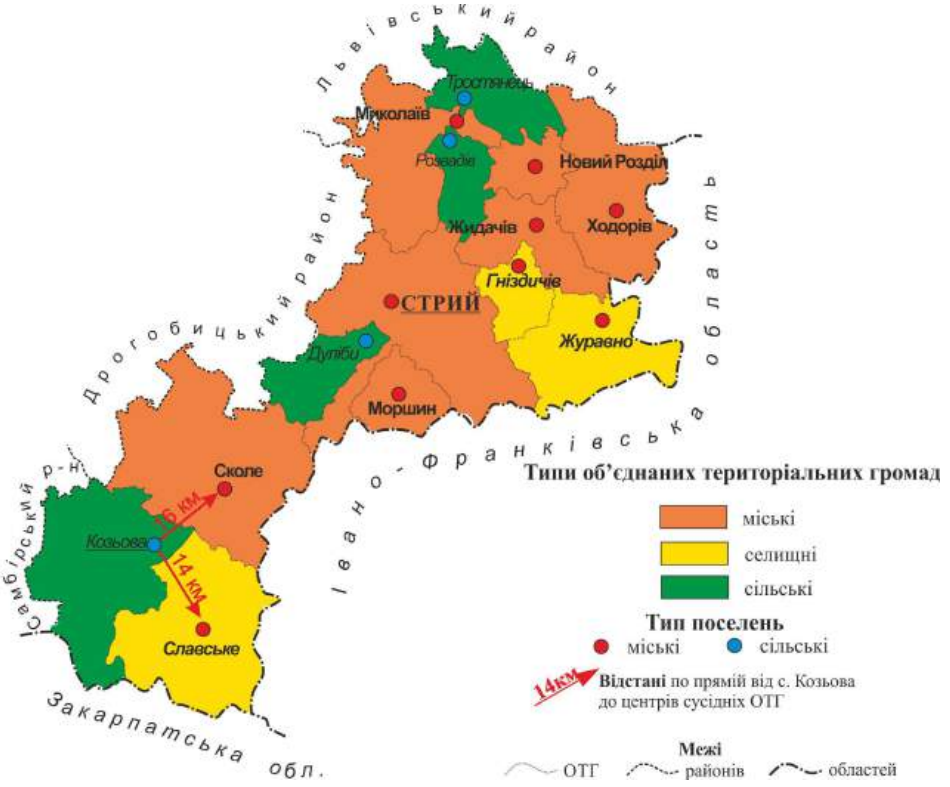

Рис. 1. Географічне положення Козівської ТГ Стрийського району Львівської області, 2022 р.

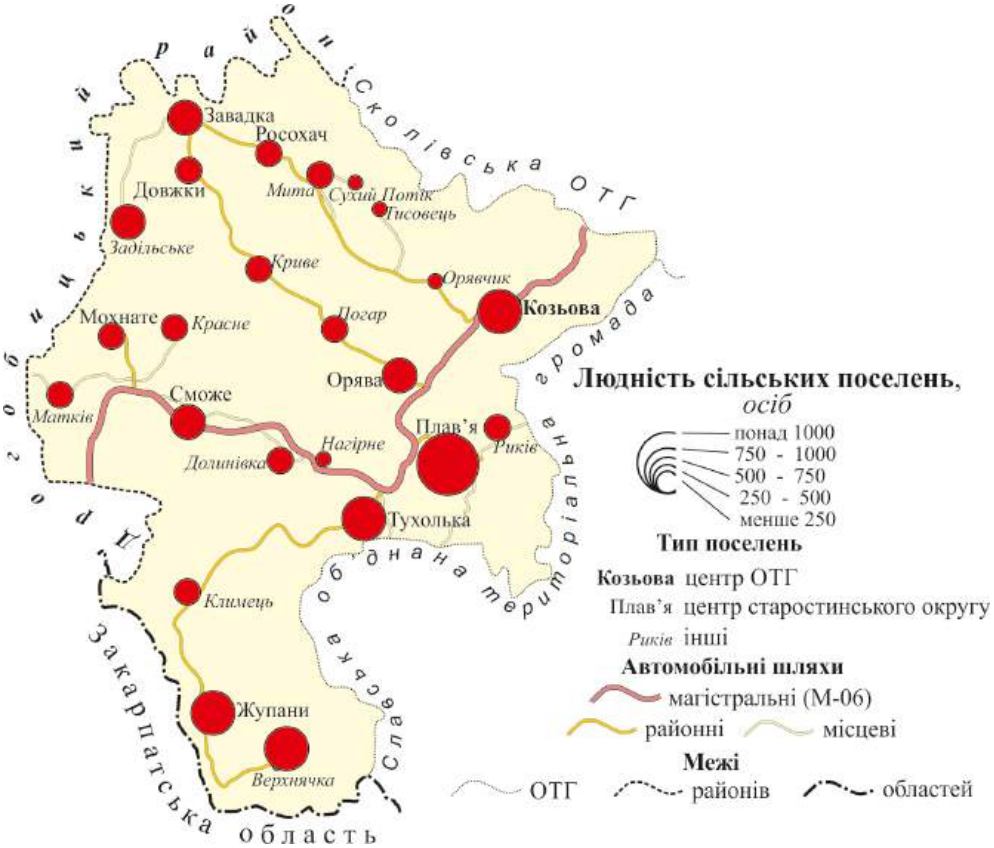

Рис. 2. Людність Козівської ТГ Львівської області, 2022 р. (розраховано й укладено за даними [9, 10])

У Стрийському районі Козівська ТГ входить до когорти громад з високою загальною спроможністю [6, 7] до функціонування – показник спроможності 3,6, що на 0,4 пункти менше від найвищого показника спроможності ТГ у районі – Стрийська ТГ (4,0) [7]. Водночас вона характеризується низькими значеннями фінансової спроможності, що є на рівні Гніздичівської. Журавненської, Новороздільської, Сколівської ТГ Стрийського району і зумовлені переважно: низькими значеннями доходів загального фонду на одиницю площі і на одного жителя, диверсифікованим значенням частки місцевих податків в дохідній частині бюджету загального фонду; низьким значенням індексу податкоспроможності; переважно низьким значенням надходження акцизу на одного жителя; низьким значенням надходження єдиного податку на одного жителя і плати за землю на одного жителя [6, 7, 15].

Мала заселеність території та незначне демографічне і соціально-економічне навантаження на природне довкілля сприяють збереженню природно-ресурсного і рекреаційного потенціалу території. Водночас значний рекреаційний потенціал території сформований ландшафтними, кліматичними, лісовими, водними, бальнеологічними та історико-культурними ресурсами (пам'ятки дерев'яної сакральної і житлової архітектури, музеї, нематеріальна культурна спадщина – звичаї, традиції та ін., гастрономічна культура) є основою для розвитку сталої рекреаційної й туристичної діяльності в громаді.

Якщо ландшафтні, кліматичні, лісові рекреаційні ресурси зосереджені у межах усіх населених пунктів Козівської ТГ, то водні рекреаційні ресурси для розвитку рекреаційної діяльності на території найбільше придатні у межах поселень Козьова, Мохнате, Орява; найбільше заліснення території є в поселенні Тисовець, Погар, Довжки; бальнеологічні ресурси у с. Плав'я [1], Козьова [26] (табл. 1.)

Таблиця 1

Рекреаційні ресурси населених пунктів Козівської ТГ

Населений пункт	Природні рекреаційні ресурси					Історико-культурні рекреаційні ресурси
	Ландшафтні	Кліматичні	Лісові	Водні	Бальнеологічні	
Верхнячка	+	+	+	+ (р. Стрий)		++
Довжки	+	+	++	+ (р. Довжанка)		+
Долинівка	+	+	+	+ (р. Сможенка)		+
Жупани	+	+	+	+ (р. Стрий, р. Розтока)		+
Завадка	+	+	+	+ (р. Завадка)		+
Задільське	+	+	+	+ (р. Магура)		+
Климець	+	+	+	+ (р. Климчанка, р. Стрий)		+
Козьова	+	+	+	+++ (р. Орява)	+	+
Красне	+	+	+	+ (р. Краснянка)		+
Криве	+	+	+	+ (р. Довжанка)		+
Матків	+	+	+	+ (р. Стрий)		+++
Мита	+	+	+			+
Мохнате	+	+	+	++ (р. Стрий, р. Сможенка)		+
Нагірне	+	+	+	(стр. Поточинки)		+
Орява	+	+	+	++ (р. Орява)		+
Орявчик	+	+	+	+ (р. Орявчик)		+
Плав'я	+	+	+	+ (р. Бринівка, р. Плав'є)	+	++
Погар	+	+	++			+
Риків	+	+	+	+ (р. Головчанка)		++++
Росохач	+	+	+	+ (р. Завадка)		++
Сможе	+	+	+	+ (р. Сможенка)		+
Сухий Потік	+	+	+	+ (в-ще Сухий Потік)		+
Тисовець	+	+	++			+
Тухолька	+	+	+	+ (р. Бринівка, р. Ростока)		++

Укладено за [11, 16, 17, 25, 26].

З природних рекреаційних ресурсів громади варто виокремити мальовничі природні ландшафти Карпат (національний парк «Сколівські Бескиди», заповідні урочища «Дубинське», «Сопіт» та ін.), гідрографічні об'єкти (водоспади Гуркало, Кам'янецький; ріки Орява, Стрий), сприятливі природно-кліматичні умови для провадження рекреаційно-туристичного сезону впродовж цілого року [15]. Значний природно-географічних потенціал території зумовлює диверсифікацію видів туризму, які розвиваються у громаді: зимовий, гірський, водний, спелео, велнес, спа, вихідного дня, екскурсійний тощо [14, 15, 19, 23].

Розміщені на території Козівської ТГ історико-культурні об'єкти наразі частково залучені у місцевий розвиток засобами рекреаційної й туристичної сфер як самої громади так і Львівської області. Вони переважно представлені сакральними, адміністративними і житлово-побутовими об'єктами дерев'яної бойківської архітектури, музейними комплексами, криївками. До нематеріальної спадщини, яка має значний рекреаційно-туристичний історико-культурний потенціал варто віднести місцеві звичаї, традиції, вірування, народну медицину, усталений повсякденний спосіб життя, традиційну кухню. Народні промисли (сироваріння, різьба по дереву, ковальство, вичинка з шкіри, вишивка та ін.) примножують туристичний потенціал краю, формують у поєднанні з природно-географічними та історико-культурними об'єктами його туристичну унікальність та атрактивність.

Загалом, на території ТГ розташовано 25 об'єктів сакральної інфраструктури, які входять до культурної спадщини регіону, 17 (68 %) з яких – дерев'яні: церква Благовіщення Пресвятої Богородиці (1832 р., с. Верхнячка), церква Св. Миколая (1836 р., с. Росохач), церква Успіння Богородиці (1858 р., с. Тухолька), церква Св. Михаїла (1888 р., с. Плав'я) та ін. Унікальними об'єктами сакральної інфраструктури ТГ є церква і дзвіниця Св. Василія Великого (1810 р., с. Риків) та церква Собору Пресвятої Богородиці (1838 р., с. Матків; включена 2013 р. до списку світової спадщини ЮНЕСКО, як пам'ятка бойківської дерев'яної архітектури та монументального мистецтва) [15].

Цікавими для рекреантів і туристів є давні дерев'яні житлові будівлі краю перекриті черепицею або соломою, які зараз відновлюють місцеві мешканці з метою розміщення туристів поціновувачів історико-культурного, етнографічного, сільського туризму [15, 17]. Музей бойківської та гуцульської культури (с. Плав'я, гірськолижний комплекс «Плай») орієнтований на рекреантів і туристів, що прагнуть ознайомитися з історією краю та його етнографією. Він розміщений в карпатській хаті-гражді, його ворота і двері оформлені традиційним у цих краях різьбленням по дереву [17]. Музей має велику колекцію одягу, реманенту, предметів побутового вжитку, кераміки, вишивки, виробів з дерева. Також на території гірськолижного комплексу відтворено у бойківському стилі дерев'яну, різьблену церкву і водяний млин [15].

З метою активізації залучення у місцевий розвиток Козівської ТГ природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів краю, активізації розвиту туристичної діяльності доцільним є створення віртуальних турів територією краю з метою популяризації його потенціалу та приваблення, заохочення потенційний рекреантів [3]; популяризації туризму вихідного дня, екскурсійного туризму серед мешканців як самої громади так і довколишніх громад та жителів Львівської області; стимулювання місцевих підприємців до розвитку приватної справи у сегменті туристично-рекреаційної діяльності тощо.

Висновки. Рекреаційний потенціал Козівської ТГ Львівської області значний і різноманітний. Він представлений як природними (лісові, ландшафтні, водні, кліматичні) так й історико-культурними рекреаційними ресурсами, які уже частково залучені у туристично-рекреаційну сферу громади. При підтримці підприємницьких ініціатив у сфері туризму та впровадженні концепції сталого використання рекреаційних ресурсів території, вони можуть стати міцною основою довготривалого місцевого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арендач М. Село Плав'я: погляд крізь віки. Львів : Ініціатива, 2012. 176 с.
2. Барановський М. Спроможність територіальних громад України: підходи до оцінки, регіональні відмінності, типізація. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*. 2023. Вип. 845, С. 52–61. DOI: https://doi.org/10.31861/geo.2023.845.77-87.

3. Білецький М., Котик Л. Віртуальний туризм як можливість популяризації історико-культурних пам'яток Сколівського району Львівської області. *Історико-культурний потенціал Городоччини: стан та перспективи розвитку туристичної дестинації* : зб. матер. VII регіон. наук.-практ. конф. Львів : ЛІЕТ, 2019. С. 187–194.
4. Ванда І. Особливості, можливості та виклики розвитку Рава-Руської міської громади Львівської області: суспільно-географічні аспекти. *Grail of Science*. 2023. Вип. 30. С. 414–419. DOI: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.08.2023.070.
5. Ванда І. В., Котик Л. І. Внутрішньо переміщені особи у Львівській області: просторові аспекти розселення. *Українські вимушені мігранти: інтеграція, ідентичність, повернення* м: зб. матер. міжнарод. наук.-практ. конф. Львів, 2023. С. 39–43.
6. Влах М., Ванда І., Котик Л. Просторова диференціація Стрийського району Львівської області: виклики розвитку. *Часопис соціально-економічної географії*. 2022. Вип. 32. С. 69–78. DOI: https://doi.org/10.26565/2076-1333-2022-32-08.
7. Дашборд «Бюджети територіальних громад України». URL: https://decentralization.ua/finance/dashboard.
8. Державне агентство розвитку туризму. URL: https://www.tourism.gov.ua.
9. Козівська громада Львівська область. URL: https://stat.loda.gov.ua/community/kozivska-silska-gromada.
10. Козівська громада. Львівська область. Стрийський район. URL: https://kozivska-gromada.gov.ua.
11. Козівська сільська територіальна громада. Львівська область. Програма місцевого економічного розвитку на 2022–2027 рр. URL: https://amer.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/
12. Котик Л. Адаптація Козівської територіальної громади Стрийського району Львівської області до функціонування в умовах воєнного стану. *Grail of Science*. 2024. № 44. С. 562–577. DOI: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.10.2024.085.
13. Котик Л. Залучення історико-культурних об'єктів Козівської ТГ Львівської області у туристичну сферу регіону. Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід: матер. XVII міжнарод. наук. конф. Львів, 2023. С. 170–179.
14. Котик Л. Пріоритети і виклики розвитку Козівської ТГ: туризм. Професор Ольга Заставецька - вчена, педагог, організатор географічної науки (до 70-ої річниці від дня народження вченої): зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Тернопіль, 2023. С. 135–140.
15. Котик Л. Суспільно-географічні аспекти розвитку Козівської ТГ Львівської області. *Географічні аспекти просторової організації території, суспільства та збалансованого природокористування* : матер. V-ої Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених. Мукачево: МДУ, 2024. С. 52–57.
16. Львівська область: природні умови та ресурси: монографія / за заг. ред. М. М. Назарука. Львів: В-во Старого Лева, 2018.
17. Місцевий економічний розвиток. Козівська громада. Львівська область. URL: https://drive.google.com/file/d/1XRZ6KdXw2p30f7MgZ_EN4qyVaonfAmoa/view.
18. Рудакевич І. Геопросторові аспекти фінансової спроможності територіальних громад Тернопільської області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія*. 2023. Вип. 54(1), С. 68–78. DOI: https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.1.8.
19. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: міжнарод. монографія / за заг. ред. Л. Заставецької. Тернопіль : Вид. центр ТНПУ, 2020. 180 с.
20. У 2022 р. проєкт «Мале Карпатське коло» отримає «прискорення». URL: https://suspilne.media/ivano-frankivsk/191790-u-2022-roci-proekt-male-karpatske-kolo-otrimae-priskorenna-smigal.
21. Формування критеріїв та методики оцінювання спроможності територіальних громад (аналітичне дослідження). 2023. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1332/Аналітичне дослідження щодо оновленої Методики з додатками.pdf.
22. Cross-border resilience of critical transport infrastructure in Ukraine and impact on the economy and society (Workshop 5: held on 28 July 2023, Warsaw, Poland and online): White Paper. April, 2024. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.11371977.
23. USAID «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»). URL: https://decentralization.ua/donors/hoverla.
24. Vlakh M., Vanda I., Kotyk L. On the problem of financial capacities of administrative districts of Lviv Oblast. *Journal of Geology, Geography and Geoecology.* 2023. № 31, 4, P. 761–772. DOI: https://doi.org/10.15421/112271.
25. Google Maps. URL: https://www.google.com/maps.
26. Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org.

* * *